

U susret MBZ-u:

jelka vukobratović

ANSAMBL ZA

SUVREMENU GLAZBU

Ususret Muzičkom biennaleu, prisjećamo se prvog hrvatskog Ansambla za suvremenu glazbu, osnovanog tek dvije godine nakon utemeljenja Biennalea, ali s bitno drugačijom poetikom i agendom. Riječ je, naime, o ansamblu koji nije bio ansambl u užem smislu riječi, tj. reproduktivno glazbeno tijelo, već društveno angažirana skupina (ili barem par) umjetnika koji su na vrlo specifičan način reagirali na potrebe vlastita vremena. U ovom ćemo kratkom članku pokušati rekonstruirati događanja vezana uz ovaj ansambl, kao i oživjeti „duh vremena“ koji bi možda mogao objasniti i razloge njegova djelovanja.

Ansambl za suvremenu glazbu (AzSG) osnovan je 1963. godine u Zagrebu, u studentskom domu Muzičke akademije, gdje započinju s prvim probama i održavaju prvi nastup zatvorenog tipa. Jezgru Ansambla od samog su početka činili studenti Muzičke akademije, a njegov začetnik i idejni voditelj bio je skladatelj (tada student kompozicije) Silvio Foretić. U jesen 1963. godine Ansamblu se pridružio i drugi ključni član, također student kompozicije, Janko Jezovšek. Već s početka, Ansambl nije bio shvaćen kao reproduktivna skupina relativno stalnih članova. Zapravo, jedini stalni članovi AzSG-a bili su upravo Foretić i Jezovšek, dok se ostala reproduktivni glazbenici mijenjala iz nastupa u nastup. O brojnosti ljudi koji su makar jedanput nastupili kao dio AzSG-a najbolje govori popis članova i suradnika koji donosi časopis "Prolog" iz 1974. godine u članku Nikše Glige i samog Foretića povodom desete obljetnice Ansambla, na kojem je čak stotinjak glazbenika i drugih umjetnika. Činjenica da se

projekt ove dvojice skladatelja uopće nazvao *ansamblom* trebalo bi također shvatiti kao specifičnu vrstu (auto)ironije.

Premda je na prvom nastupu Ansambla predstavljen raznolik program kojeg su sačinjavala djela skladatelja XX. stoljeća, Ansambl se ubrzo, već od trećeg koncerta, profilirao kao tijelo za izvedbu Foretićevih i Jezovšekovih skladbi. No, ne smijemo pomisliti da je ta orijentacija služila promidžbi ovih dvaju skladatelja ili jednostavno upoznavanju javnosti s njihovim najrecentnijim uradcima. Upravo u skladbama i akcijama samih skladatelja (koji su, kao autori, u programima bili najčešće predstavljeni pod pseudonimima) vidljiva je želja Ansambla i njegovih voditelja prvenstveno za izazivanjem bilo kakve reakcije publike, pri čemu sama glazba nije nužno u prvom planu. Riječima Nikše Glige, „...*nije glazba bila ta koja je inicirala djelovanje AzSG*“, već je „...*važniji bio kontekst odnosa između glazbe i načina na koji ju je sredina prihvaćala*“.

Djelatnost Ansambla bila je kratkotrajna. Održavši jedanaest koncerata (pri čemu je jedanaesti u programu predstavljen kao „Posljednji koncert AzSG“), Ansambl se ugasio 1966. godine, iako je kontinuitet rada prekinut već godinu prije Foretićevim svršetkom studija te Jezovšekovim odlaskom u Frankfurt. Nastupi Ansambla nisu uključivali samo izvođenje glazbe već i određene performanse, primjerice, spavanje pod klavirom, klanjanje kanarincu, brijanje brade itd.. Cilj je ovih performansa bio satiriziranje koncerta, odnosno, Gliginim riječima, autori su preispitali sâm „*smisao koncertnog rituala, njegovu svrhu, tzv. 'poruku', a to se moglo karikiranim oponašanjem koje ukazuje na banalnosti, ističe prednosti, započinje polemiku čak i pod cijenu provokacije radi provokacije*“. Onodobni glazbeni kritičari na nastupe Ansambla reagirali su raznoliko, ne nužno uvijek negativno. Spomenimo pozitivne napise Erike

Zuppe ili Igora Mandića. Ističe se osvrt Eve Sedak na Radiju Zagreb iz 1964. godine gdje autorica, na neki način ističući žaljenje što su mladi skladatelji iz AzSG-a toliko potpali pod utjecaj Cagea (što objašnjava nedostatnošću obrazovnog sustava), no na kraju ipak pozitivno ocjenjuje djelatnost Ansambla, u nedostatku bolje alternative.

No, da su tada provokacije Ansambla naišle na nužno razumijevanje i prihvaćanje, one ne bi više bile provokacije, već upravo standardne i očekivane izvedbe. Uostalom, već spomenuti „Posljednji koncert AzSG-a“ bio je vrlo uspješan po posjećenosti, a dijelovi koncerta su se prenosili i televizijski, čime je narušen bitak njegova postojanja. Znakovito je da se to dogodilo na samom kraju djelovanja Ansambla.

Da bismo mogli shvatiti kako nastanak i djelovanje, tako i reakcije na djelovanje AzSG-a, bitno je imati barem djelomičan uvid u kontekst vremena i situacije glazbe u vrijeme njegova djelovanja. Ako pokušamo performansima, odnosno akcijama AzSG-a pronaći pandan u svjetskim razmjerima, nameće se usporedba s instrumentalnim teatrom Maurizia Kagela, koji također nastaje početkom '60-ih godina prošlog stoljeća, što našem Ansamblu daje vrlo vrijedan pečat aktualnosti i u svjetskim razmjerima. Upravo taj instrumentalni teatar obilježio je i kasniji Foretićev skladateljski stil. No, ako je za postojanje Ansambla ključna bila reakcija sredine, „čak i pod cijenu provokacije radi provokacije“, moramo se zapitati kakva je bila ta sredina i zašto ju je bilo toliko nužno uzdrmati. Ivu Maleca „muče“ slični problemi, pa u svom govoru na Jugoslavenskoj muzičkoj tribini u Opatiji 1964. godine govoreći o „Stanju naše glazbe“ ističe da za hrvatskog skladatelja „*danās nije dovoljno (...) biti samo glazbenik, nego je nužno biti i društveni faktor u najboljem smislu te riječi*“, te kako „*nije važno kojim sistemom, kojim jezikom tko piše, važno*

je što nam ima za reći“. Ocjenjujući stanje u tadašnjoj jugoslavenskoj glazbi vrlo negativno, Malec zaključuje da je ta glazba „*još uvijek (...) u biti nezainteresirana za realnu problematiku*“, te još i „*lijena, samozadovoljna, kreće se u krugu*“. Na kraju, njegovo oprezno izneseno mišljenje da je upravo sada povoljan trenutak da se na takvo stanje reagira, kao da je potaknulo AzSG na njihove najradikalnije akcije. Oni su, naime, na takvo stanje naše glazbe odgovorili tipično mladenačkom vrstom kritike: buntom i ismijavanjem zastarjelih, preživjelih konvencija.

Pri istraživanju reakcija na djelatnost AzSG-a, više od negativnih kritika, od kojih su neke i neukusno posprдне, iznenadili su me opisi reakcija od strane publike koje su, očito, u nekim slučajevima uključivale i bacanje otpadaka hrane na izvođače, te glasno negodovanje. S obzirom da je ovo oblik koncertnog ponašanja koji je u Hrvatskoj u ozbiljnoj glazbi gotovo potpuno nestao (teško je zamisliva toliko loša ili šokantna izvedba kojoj se na kraju neće kurtoazno zapljeskati), i on je stoga dio „duha vremena“ kojem je AzSG pripadao. S obzirom na to, zaključak koji mi se nameće je da je, bez obzira na interpretativne slabosti, koje nikada ni nisu bile središtem pažnje niti samih izvođača niti publike i kritike, za nastanak i djelovanje AzSG-a bilo važnije postojanje sredine koju se uopće smjelo i moglo šokirati. U tom smislu, valja podsjetiti da se AzSG još jednom okupio 2014. godine, na 50-u obljetnicu svog prvog nastupa, tom se gestom ujedno i simbolički pomirivši s vlastitom historizacijom i institucionalizacijom, konceptima potpuno suprotnima od avangardnih nastojanja zbog kojih je Ansambl bio i osnovan. Preostaje vidjeti kakve će nam nove umjetničke i/ili društveno angažirane projekte i reakcije donijeti ovogodišnji MBZ i neki drugi (dapače i istoimeni) hrvatski ansambli za suvremenu glazbu.